

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТУ**

Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	10 “Природничі науки”
Спеціальність	106 “Географія”
Освітня програма	“Географія”
Статус дисципліни	обов’язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **10 “Природничі науки”** спеціальності **106 “Географія”** освітньої програми “Географія”.

Розробники: Карабінюк М. М., кандидат географічних наук, старший викладач

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 11 від «25» червня 2021 р.

Завідувач кафедри: Поп С.С.

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 8 від «29» червня 2021 р.

Голова методичної комісії: Потіш Л.А.

© Карабінюк М. М., 2021 р.

©ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 9	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 270	3-й	3-й
Кількість модулів – 4	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5/3 самостійної роботи студента – 4/4	5-й/6-й	5-й/6-й
	Лекції:	
	60	26
	Практичні (семінарські):	
	44	8
Вид підсумкового контролю: усний	Індивідуальна робота	
	30 год.	30 год.
Форма підсумкового контролю: диф. залік для курсової роботи, залік, екзамен	Самостійна робота:	
	136 год.	206 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «**Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України**» є поглиблене і всебічне вивчення просторово-часових закономірностей територіальної диференціації природних умов і ресурсів на території України у розрізі фізико-географічних одиниць та окремих регіонів, а також їхній вплив на розподіл і використання природно-ресурсного потенціалу.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Фахові (спеціальні, предметні) компетентності (ФК):

ФК 1. Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проєктів.

ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

ФК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

ФК 11. Здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проєктах.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми Географія:

ОК 1.4 Історія та культура України

ОК 2.2 Загальне землезнавство

ОК 2.4 Геологія загальна та історична

ОК 2.5 Метеорологія та кліматологія

ОК 2.8 Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів

ОК 2.9 Геоморфологія та палеогеографія плейстоцену

ОК 2.11 Ландшафтознавство з основами ландшафтної екології

ОК 2.14 Основи екології

ОК 2.16 Фізична географія материків та океанів

ОК 2.23 Рекреаційна географія

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Географія**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії	ПРН 1

географії, а також світоглядних наук.	
Пояснювати особливості організації географічного простору.	ПРН 3
Аналізувати географічний потенціал території.	ПРН 4
Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	ПРН 5
Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	ПРН 9
Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.	ПРН 10
Застосування набутих знань, умінь і практичних навичок для з'ясування стану раціонального використання природних ресурсів території та її соціально-економічного розвитку із використанням місцевих ресурсів.	ПРН 12

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ термінологію і зміст основних понять та положень курсу; ⇒ підходи до класифікації природних ресурсів, основні їхні види та типи; ⇒ особливості тектонічної та геологічної будови України, а також їхній вплив на рельєф та диференціацію природних ресурсів; ⇒ особливості формування та розподіл корисних копалин на території України; ⇒ закономірності змін та чинники формування клімату рівнинної та гірської частин України, особливості основних його елементів та кліматичних ресурсів; ⇒ внутрішні води та закономірності диференціації водних ресурсів; ⇒ особливості формування, диференціації та основні властивості ґрунтів і земельні ресурси України; ⇒ закономірності поширення ґрунтово-рослинного покриву та особливості розподілу біологічних ресурсів на території України; ⇒ основні принципи комплексного фізико-географічного районування та особливості ландшафтів України і їх систематику; ⇒ чинники розвитку і особливості поширення сучасних фізико-географічних процесів України; ⇒ характер територіальної диференціації та ключові підходи до оцінки природо-ресурсного потенціалу України; ⇒ геоекологічну ситуацію та основні природоохоронні території України, тощо. 	<p>ПРН 1</p> <p>ПРН 3</p> <p>ПРН 4</p> <p>ПРН 5</p>
<p>Вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ оцінити і охарактеризувати особливості фізико-географічного положення України; ⇒ обґрунтувати періодизацію вивчення природних умов і природних ресурсів України; ⇒ здійснити класифікацію природних ресурсів та їх оцінку на основі сучасних методичних прийомів і навести конкретні приклади; ⇒ дати характеристику кожного компонента (тектонічна та геологічна будова, клімату, води, рослинного і тваринного світу, ґрунтів) природи України та пов'язаних із ними природних ресурсів (мінеральних, кліматичних, водних та ін.); ⇒ оцінити закономірності поширення природних ресурсів на території України та їх забезпечення у розрізі адміністративних і фізико-географічних одиниць та окремих регіонів; ⇒ визначити особливості і сучасний стан природо-ресурсного потенціалу різних регіонів України; ⇒ визначити рівень господарського освоєння території України та його 	<p>ПРН 9</p> <p>ПРН 10</p>

вплив на екологічну ситуацію; ⇒ назвати основні види природокористування в Україні та шляхи раціонального використання природних ресурсів.	
---	--

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання: словесні (лекція, пояснення, бесіда, розповідь, інструктаж), практичні (семінарське заняття, практична робота), наочні (ілюстрації, демонстрації).

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є: виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань під час практичних занять та самостійної роботи, виконання тестових завдань при поточному контролі, модульні контрольні роботи; виступи з доповідями та презентаціями на захисті курсових робіт; усний підсумковий іспит.

Самостійна робота включає: опрацювання теоретичних положень навчальної дисципліни за результатами прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань передбачених для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовку до практичних занять (формування доповідей для виступу); узагальнення вивченого матеріалу перед іспитом.

До індивідуальної роботи у процесі вивчення навчальної дисципліни відносяться навчально-дослідні завдання, зокрема написання курсової роботи за обраною студентом тематикою.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усне опитування на практичних заняттях та семінарах (для заочної форми навчання).

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота та тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: диф. залік з курсової роботи, екзамен в усній формі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

T1, T2 ... – теми практичних

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T9	50	100
15	10	15	10		

T1, T2 ... – теми практичних

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T10	T11	T12	T13	T14	50	100
10	10	10	10	10		

T1, T2 ... – теми практичних

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 4)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума

T15	T16	T17	T18	50	100
14	12	12	12		

T1, T2 ... – теми практичних

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	50	4	50	5	50	4	50
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	1	50	1	50
Разом		100		100		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу, який головню проводиться з метою оцінки результатів навчання студентів на визначених його етапах. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «**Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України**» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів визначених навчальною частиною за робочими навчальними планами в межах годин, які відведені на практичні заняття. До виконання модульної роботи допускаються студенти, які виконали усі практичні роботи, що передбачені програмою дисципліни. До початку модульної контрольної роботи студенти мають мати поточні підсумкові бали за виконання практичних робіт та самостійної роботи.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає виконання студентом завдань трьох рівнів складності: перший – 5 тестів (2 бали за кожен правильну відповідь (разом 10 балів)); другий – 2 терміни (5 балів за повне визначення кожного терміну (разом 10 балів)); третій – 2 теоретичні запитання (15 балів за вичерпну відповідь кожного запитання (разом 30 балів)). Максимальна кількість балів одержаних під час модульної контрольної роботи становить 50 балів.

Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Після завершення другого модульного контролю викладач оголошує загальну кількість балів накопичених студентом за семестр навчання. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення результатів. У разі якщо студент бажає поліпшити свою оцінку, він складає екзамен за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому, у підсумкову оцінку не враховуються (не додаються) бали накопичені студентом впродовж навчального семестру.

Критерії оцінювання модульного циклу

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка національна та ECTS	Критерії оцінювання
90 – 100	Відмінно (A)	Студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
82-89	Добре (B)	Студент повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
74-81	Добре (C)	Студент повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому

		правильно, але мають місце окремі неточності.
64-73	Задовільно (D)	Студент розкрив теоретичні питання, але при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння матеріалу.
60-63	Задовільно (E)	Студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.
35-59	Незадовільно (FX)	Студенту не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.
0-34	Незадовільно (F)	Студенту не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання.

Критерії оцінювання курсової роботи

Оцінювання курсової роботи проводиться за чотирма основними критеріями, які представлені нижче у таблиці.

Структура критерій оцінювання курсової роботи

<i>Предмет оцінювання</i>		<i>Можливий максимальний бал</i>
1	Змістове наповнення та оформлення роботи	40
2	Доповідь	20
3	Презентація	20
4	Захист роботи та вичерпність відповідей на запитання комісії	20
Загальна оцінка за курсову роботу		100

Загальним балом за виконання курсової роботи є сума балів вище названих критерій, проводиться у формі диференційованого заліку.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Семестровий контроль з дисципліни «Фізична географія та природно-ресурсний потенціал України» проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в усній формі за змістом та структурою екзаменаційних білетів (попередньо затверджених на засіданні кафедри), які цілісно охоплюють навчальний матеріал, визначений робочою навчальною програмою дисципліни.

Впродовж семестру студенти мають можливість набрати від 0 до 100 балів, що переводиться у національну шкалу оцінювання і, відповідно, у шкалу ECTS. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення їх результатів. Під час підсумкового семестрового контролю студент, який набрав більше 60 балів, має право підвищити свою оцінку складаючи іспит і, незважаючи на успішність спроби, його оцінка не може бути нижчою від суми балів накопичених впродовж навчального семестру. Підсумкова оцінка з дисципліни визначається викладачем головно на основі оцінювання відповідей на питання екзаменаційних білетів з урахуванням балів, отриманих за відповіді на додаткові питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	не зараховано
0-34	F		

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Загальні питання фізичної географії. Географічне положення України.

Об'єкт, предмет, методи досліджень, структура фізичної географії. Зміст, наукове і практичне значення курсу "Фізична географія і ПРП України". Сучасні напрями комплексного фізико-географічного вивчення території України, проблеми раціонального використання і охорони її природних умов і ресурсів. Особливості та оцінка географічного положення та його вплив на природні умови. Сучасні кордони та площа, населення, тощо.

Тема 2. Природні умови та ресурси. Сутність природно-ресурсного потенціалу та його структура. Поняття про «природні умови», «природні ресурси» та «сировина». Класифікації природних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал території. Компонентна структура ПРП. Поняття про ресурсозабезпеченість, природокористування та ресурсозбереження. Шляхи використання природних ресурсів. Ресурсні цикли. Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства країни.

Тема 3. Оцінка природних ресурсів. Загальна характеристика ПРП України.

Цінність та загальні положення оцінки природних ресурсів. Кількісна та технологічна оцінка природних ресурсів. Економічна оцінка природних ресурсів. Витратний, результативний та рентний підходи до економічної оцінки природних ресурсів. Абсолютна та порівняльна економічна оцінка. «Змішана» методика оцінки природних ресурсів. Оцінка інтегрального ПРП регіону. Загальна характеристика ПРП України. Економічна оцінка ПРП України. Забезпеченість природними ресурсами.

Тема 4. Рельєф України.

Чинники рельєфоутворення. Загальна характеристика рельєфу України. Орографія і гіпсометрія. Поліська, Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська низовини. Волинська, Подільська, Хотинська, Придніпровська, Приазовська, Донецька, Середньоросійська височини. Українські Карпати. Кримські гори.

Тема 5. Тектонічна та геологічна будова. Основні етапи історії геологічного розвитку території України.

Тектонічна будова. Характеристика головних тектонічних структур. Геологічна будова, поширення геологічних порід від найдавніших (архейсько-протерозойських) до сучасних. Особливості геологічної будови головних геоструктурних регіонів України. Етапи історії геологічного розвитку (архейська, протерозойська, палеозойська, мезозойська, кайнозойська ери). Палеогеографічні умови антропогену та особливості поширення антропогенових відкладів. Сейсмічність території України. Вплив геолого-геоморфологічної будови на формування і властивості сучасних ландшафтів.

Тема 6. Геоморфологічна будова. Геоморфологічне районування території України

Геоморфологічна будова. Морфоструктури та морфоскульптури. Особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу. Геоморфологічні рівні. Вплив господарської діяльності на рельєф. Антропогенні форми рельєфу. Геоморфологічне районування території України.

Тема 7. Мінерально-сировинні ресурси України.

Класифікація мінерально-сировинних ресурсів. Загальна характеристика корисних копалин України. Способи видобутку корисних копалин. Паливні корисні копалини України. Вугільні басейни. Нафтогазоносні області. Рудні корисні копалини України. Залізорудні і марганцеворудні басейни. Запаси руд кольорових металів. Нерудні корисні копалини України. Нерудна сировина для хімічної, металургійної і будівельної промисловості. Географічний розподіл мінерально-сировинних ресурсів. Правова охорона надр.

Модуль 2

Тема 8. Кліматичні умови території України

Кліматотвірні чинники та їх характеристика. Загальна характеристика клімату на території України. Аналіз кліматичних умов за елементами: температура повітря й ґрунту, вологість повітря, хмарність, атмосферні опади, атмосферний тиск, вітер, випаровування й випаровуваність. Сніговий покрив. Особливості висотної диференціація

клімату в Україні.

Тема 9. Сезонність погодних умов. Кліматичне районування.

Зміна кліматичних елементів за порами року та закономірності їх розподілу на території. Характерні погоди і процеси за порами року. Прояв глобальних змін клімату на території України. Стихійні погодні явища. Кліматичне районування України.

Тема 10. Кліматичні ресурси України.

Загальна характеристика кліматичних ресурсів України. Сонячна радіація як кліматичний ресурс, термічний режим. Геліоенергетичні ресурси. Вітроенергетичні ресурси. Агрокліматичне районування території України. Біокліматичні та рекреаційні ресурси клімату. Використання кліматичних ресурсів.

Тема 11. Внутрішні води України.

Поверхневі води України. Характеристика річкової сітки України. Гідрографічна та гідрологічна характеристика найбільших річок України (Дніпра, Дністра, Південного Бугу та Сіверського Дінця). Канали (Сіверський Донець-Донбас, Дніпро-Кривий Ріг, Дніпро-Донбас, Північно-Кримський). Зрошувально-обводнювальні і осушувальні системи України. Озера і водосховища, їх народногосподарське використання та екологічні проблеми. Основні типи, значення та поширення боліт. Підземні й ґрунтові води України.

Тема 12. Водні ресурси України.

Характеристика водних ресурсів. Водний баланс. Ресурси поверхневих вод. Ресурси підземних вод. Регіональні відмінності забезпеченості водними ресурсами. Роль і значення водних ресурсів у господарстві. Господарське використання поверхневих, ґрунтових і підземних вод. Мінеральні джерела та їх бальнеологічне значення. Проблеми раціонального використання водних ресурсів.

Тема 13. Моря України та їх ресурси. Гідрологічне районування території України

Загальна характеристика Чорного та Азовського морів. Характеристика берегової лінії. Природні ресурси морів та їх народногосподарське значення. Біологічні, мінеральні та рекреаційні ресурси морів. Проблеми раціонального використання природних умов і ресурсів морів, відтворення їх біологічного потенціалу. Екологічні проблеми морських басейнів. Гідрологічне районування території України.

Модуль 3

Тема 14. Ґрунтовий покрив України.

Чинники ґрунтоутворення. Ґрунтовий покрив України та закономірності його диференціації. Географія ґрунтів України. Ґрунти рівнинної частини, умови їх формування. Ґрунти Українських Карпат і Кримських гір. Агроґрунтове районування України.

Тема 15. Земельні ресурси України.

Земельний фонд України та його складові. Класифікація земельних ресурсів. Структура сільськогосподарських угідь України. Економічна оцінка земельних ресурсів. Державний земельний кадастр. Стан господарського використання земельних ресурсів. Деградація ґрунтів: причини, наслідки. Меліорація земель. Рекультивація порушених земельних угідь. Правова база землекористування. Земельний кодекс України.

Тема 16. Рослинний покрив та тваринний світ України.

Рослинний покрив України. Видовий склад флори. Закономірності у поширенні типів лісів, рослин степів, луків, тощо. Геоботанічне районування території України. Тваринний світ. Характеристика основних біотопів. Зоогеографічне районування території України. Вплив людини на рослинний та тваринний світ України та питання їх охорони.

Тема 17. Біологічні ресурси України.

Ліси України, їх значення та функції. Класифікація лісів за призначенням. Класифікація лісових ресурсів. Територіальна диференціація лісових ресурсів. Коефіцієнт лісистості території. Лісовий фонд України. Напрями розвитку лісового господарства: захисний, захисно-експлуатаційний, експлуатаційно-промисловий і промисловий. Оптимізація використання лісових ресурсів України та їх охорона.

Тема 18. Ландшафти України, їх типологія та класифікація.

Поняття ландшафту у фізичній географії. Ландшафт як основна одиниця в ієрархічній системі ПТК. Поняття про ландшафтну структуру. Принципи виділення та класифікація

ландшафтів України. Функціонування та розвиток ландшафтів у антропогені. Зміна ландшафтів на території України за історичний період під дією зовнішніх та внутрішніх чинників. Класифікація сучасних ландшафтів України.

Тема 19. Принципи і методи фізико-географічного районування. Фізико-географічне районування України

Поняття про фізико-географічне районування. Методичні підходи та принципи фізико-географічного районування. Система таксономічних одиниць фізико-географічного районування. Обґрунтування та особливості фізико-географічного районування України. Теоретичне і практичне значення фізико-географічного районування.

Тема 20. Рівнинні ландшафтні структури України

Зональна диференціація ландшафтних структур рівнинної частини України. Чинники формування ландшафтної структури та межі регіональних фізико-географічних одиниць рівнинної частини України (зон, підзон, країв та ін.). Комплексна характеристика та ландшафтна структура ландшафтних зон України (мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостепова, степова), особливості їх розмежування та фізико-географічного поділ.

Тема 21. Гірські ландшафтні структури України.

Особливості та морфологічна структура гірських ландшафтів. Ландшафтна ярусність, секторність та інші властивості гірських ландшафтів Українських Карпат та Кримських горах. Систематика ландшафтів та особливості фізико-географічне районування Українських Карпат та Кримських гір. Комплексна характеристика фізико-географічних одиниць Українських Карпат та Кримських гір. Особливості поширення сучасних фізико-географічних процесів. Господарське використання ландшафтних комплексів гірських систем України та їх охорона.

Тема 22. Ландшафтне різноманіття України.

Ландшафтне різноманіття як елемент земного природного різноманіття, його види та способи метризації. Ландшафтне різноманіття України та особливості його формування. Вплив господарської діяльності на ландшафтне різноманіття України та проблеми його збереження.

Модуль 4

Тема 23. Природні рекреаційні ресурси України.

Поняття про рекреаційні ресурси та їх класифікація. Природні рекреаційні ресурси та їх оцінка. Рекреаційно-ресурсний потенціал та його суспільно-економічна сутність. Геолого-оротографічні, кліматичні, водні, бальнеологічні, біотичні, ландшафтні рекреаційні ресурси. Просторовий розподіл природних рекреаційних ресурсів України. Рекреаційне районування України.

Тема 24. Територіальна диференціація ПРП України. Природно-ресурсний потенціал як основа господарства України.

Природно-ресурсний потенціал адміністративних регіонів України. Природно-ресурсний потенціал фізико-географічних регіонів України. Компонентна структура ПРП адміністративних регіонів України. Компонентна структура ПРП фізико-географічних регіонів України. Використання природних ресурсів у народному господарстві. Вплив природних ресурсів на галузеву структуру господарства та промисловість. Стратегічні види природних ресурсів України.

Тема 25. Сучасні негативні фізико-географічні процеси і шляхи їх запобігання.

Фактори розвитку сучасних фізико-географічних процесів на території України, їх головні типи. Особливості прояву посушливих явищ, суховіїв, пилових та піщаних бур, розвіювання пісків, ерозійних процесів, зсувів, селів, сніголавинних процесів, карсту, суфозії, абразії, заболочування, засолення та заходи по їх попередженню і знешкодженню.

Тема 26. Регіональний аналіз геоecологічних проблем.

Вплив людини на зміну природних умов України в неоліті, давні та середні віки. Зростання впливу господарської діяльності з розвитком господарства (промисловості, сільського господарства, містобудування та ін.). Сучасна господарська освоєність території України як фактор зміни її природних умов. Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини. Геоecологічна ситуація в Україні. Географічні проблеми раціонального використання природних умов і ресурсів. Територіальні природоохоронні проблеми.

Тема 27. Охорона природи в Україні. Природоохоронні території.

Поняття про природно-заповідний фонд. Класифікація об'єктів ПЗФ. Природні об'єкти: природні заповідники, біосферні заповідники, національні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, заповідно-мисливські господарства. Штучно створені об'єкти: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, регіональні ландшафтні парки. Фізико-географічне обґрунтування сучасної та перспективної мережі природоохоронних територій України.

Тема 28. Раціональне природокористування та моніторинг навколишнього природного середовища в Україні.

Наукові основи раціонального природокористування. Законодавче регулювання використання природних ресурсів. Загальнодержавні підходи до охорони природних ресурсів. Природоохоронні заходи. Ресурсозбереження. Моніторинг навколишнього середовища в Україні. Органи управління використанням і охороною природних ресурсів.

Тема 29. Державне управління природними ресурсами України.

Державний апарат з управління природними ресурсами України. Інструменти державного регулювання використання природних ресурсів в Україні. Загальнодержавні програми по освоєнню природних ресурсів.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
5-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Загальні питання фізичної географії. Географічне положення України	6	2	1			2
Тема 2. Природні умови та ресурси. Сутність природно-ресурсного потенціалу та його структура	6	2	2			4
Тема 3. Оцінка природних ресурсів	4					2
Тема 4. Рельєф України	7	2	2			3
Тема 5. Тектонічна та геологічна будова. Основні етапи історії геологічного розвитку території України	8	2	2			4
Тема 6. Геоморфологічна будова. Геоморфологічне районування території України	7	2	2			3
Тема 7. Мінерально-сировинні ресурси України	7	2	2			3
Модульна контрольна робота			1			
Разом за модуль	45	12	12			21
Модуль 2						
Тема 8. Кліматичні умови території України	8	2	2			4
Тема 9. Сезонність погодних умов. Кліматичне районування	7	2	2			3
Тема 10. Кліматичні ресурси України	7	2	2			3
Тема 11. Внутрішні води України	8	2	2			4
Тема 12. Водні ресурси України	7	2	2			3
Тема 13. Моря України та їх ресурси. Гідрологічне районування території України	8	2	1			4
Модульна контрольна робота			1			
Разом за модуль	45	12	12			21
Разом за семестр	120	24	24	-	30	42
6-й семестр						

Модуль 3						
Тема 14. Ґрунтовий покрив України	9	2	2			6
Тема 15. Земельні ресурси України	8	2				5
Тема 16. Рослинний покрив та тваринний світ України	10	2	2			6
Тема 17. Біологічні ресурси України	9	2	1			5
Тема 18. Ландшафти України, їх типологія та класифікація	8	2				6
Тема 19. Принципи і методи фізико-географічного районування. Фізико-географічне районування України	7	2				5
Тема 20. Рівнинні ландшафтні структури України	10	2	2			7
Тема 21. Гірські ландшафтні структури України	8	2				5
Тема 22. Ландшафтне різноманіття України	9	2	2			5
Модульна контрольна робота			1			
Разом за модуль	78	18	10			50
Модуль 4						
Тема 23. Природні рекреаційні ресурси України	12	4	2			6
Тема 24. Територіальна диференціація ПРП України. Природно-ресурсний потенціал як основа господарства України	11	2	2			7
Тема 25. Сучасні негативні фізико-географічні процеси і шляхи їх запобігання	11	2	2			7
Тема 26. Регіональний аналіз геоекологічних проблем	12	4	1			6
Тема 27. Охорона природи в Україні. Природоохоронні території та особливості	9	2	2			5
Тема 28. Раціональне природокористування та моніторинг навколишнього природного середовища в Україні	9	2				7
Тема 29. Державне управління природними ресурсами в Україні	8	2				6
Модульна контрольна робота			1			
Разом за модуль	72	18	10			44
Разом за семестр	150	36	20			94

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
5-й семестр						
Тема 1. Загальні питання фізичної географії. Географічне положення України	12	2				10
Тема 2. Природні умови та ресурси. Сутність природно-ресурсного потенціалу та його структура	12	2				10
Тема 3. Оцінка природних ресурсів						
Тема 4. Рельєф України						
Тема 5. Тектонічна та геологічна будова. Основні етапи історії геологічного розвитку території України	12	2				10
Тема 6. Геоморфологічна будова. Геоморфологічне районування території України	12	2				10
Тема 7. Мінерально-сировинні ресурси України	12	2				10
Тема 8. Кліматичні умови території України						
Тема 9. Сезонність погодних умов. Кліматичне районування	18	2	2			15
Тема 10. Кліматичні ресурси України	13	2				10
Тема 11. Внутрішні води України						
Тема 12. Водні ресурси України	17	2				15

Тема 13. Моря України та їх ресурси. Гідрологічне районування території України	12	2				10
Разом за семестр	120	18	2			100
6-й семестр						
Тема 14. Ґрунтовий покрив України	15	2				13
Тема 15. Земельні ресурси України						
Тема 16. Рослинний покрив та тваринний світ України	12	2				10
Тема 17. Біологічні ресурси України						
Тема 18. Ландшафти України, їх типологія та класифікація	15	2				13
Тема 19. Принципи і методи фізико-географічного районування. Фізико-географічне районування України						
Тема 20. Рівнинні ландшафтні структури України	22		2			20
Тема 21. Гірські ландшафтні структури України						
Тема 22. Ландшафтне різноманіття України	14		2			12
Тема 23. Природні рекреаційні ресурси України						
Тема 24. Територіальна диференціація ПРП України. Природно-ресурсний потенціал як основа господарства України	15		2			13
Тема 25. Сучасні негативні фізико-географічні процеси і шляхи їх запобігання						
Тема 26. Регіональний аналіз геоecологічних проблем	27	2				25
Тема 27. Охорона природи в Україні. Природоохоронні території та особливості						
Тема 28. Раціональне природокористування та моніторинг навколишнього природного середовища в Україні						
Тема 29. Державне управління природними ресурсами в Україні						
Разом за семестр	150	8	6		30	106

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Формування території України та її межі. Історія географічних досліджень	2	
2	Природо-ресурсний потенціал України та оцінка природних ресурсів	2	
3	Орографічні особливості та гіпсометрія рельєфу України	2	
4	Геолого-геоморфологічна будова України	4	
5	Територіальна диференціація мінерально-сировинних ресурсів України	2	
6	Аналіз кліматичних показників території України	4	2
7	Кліматичні ресурси України	2	
8	Внутрішні води України та їх ресурси	4	
9	Комплексна характеристика морів України та їх ресурси	2	
10	Ґрунтовий покрив та земельні ресурси України	2	
11	Рослинний покрив і тваринний світ України	2	
12	Ліси України та їх розподіл	2	
13	Ландшафти і фізико-географічне районування України	2	2
14	Аналіз ландшафтного різноманіття території	2	
15	Природні рекреаційні ресурси України. Диференціація ПРП України	4	2
16	Негативні фізико-географічні процеси на території України	2	2
17	Екологічний стан території України	2	

18	Природо-заповідний фонд України	2	
	Разом	44	8

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Етнічні межі України	2	2
2	Дослідження природних умов та ресурсів України	2	4
3	Класифікація основних напрямків та видів природокористування	2	3
4	Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства країни	1	4
5	Рентна оцінка природних ресурсів	1	3
6	Зледеніння Східноєвропейської рівнини та їх відображення у рельєфі України	1	4
7	Поширення грязевих вулканів на території України	1	3
8	Карстоутворення та печери на території України	1	3
9	Основні етапи формування геологічної будови території України	2	4
10	Походження, поширення та фізико-хімічні властивості українських лесів	1	3
11	Землетруси в Україні та їх вплив на формування сучасного рельєфу	1	4
12	Геоморфологічні рівні України	1	3
13	Генетичні форми рельєфу	2	4
14	Балансові та позабалансові корисні копалини України	2	3
15	Правова охорона надр	1	3
16	Аналіз синоптичних карт території України	2	5
17	Прояв глобальних змін клімату на території України	2	5
18	Аналіз бази даних Українського гідрометеорологічного центру Державної служби України з надзвичайних ситуацій	3	7
19	Кліматичне районування території України	2	4
20	Агрокліматичне районування території України	1	4
21	Підземні води України	2	5
22	Зрошувально-обводнювальні та осушувальні системи в Україні	2	5
23	Болота України	1	6
24	Озера і водосховища України	2	5
25	Характер берегової лінії морів України та її елементи	4	4
26	Українські чорноземи	2	2
27	Особливості формування ґрунтів в Українських Карпатах	2	2
28	Структура і сучасний стан землекористування в Україні	2	3
29	Сучасне законодавство України у сфері земельних відносин	3	3
30	Проблеми деградації земельних ресурсів в Україні	2	2
31	Зміни рослинного покриву України в минулих геологічних епохах	3	2
32	Видове різноманіття рослинного світу	3	3
33	Проблеми всихання ялини європейської в лісових лісостанах України	2	4
34	Напрямки розвитку лісового господарства України	2	3
35	Історія формування сучасних ландшафтів України	4	3
36	Зміст «генетичного підходу» у вивченні ландшафтів України	2	2
37	Фізико-географічне районування як метод комплексного вивчення території України	3	4
38	Ієрархія регіональних фізико-географічних одиниць	2	2
39	Прояви зональної диференціації природних умов та ПТК на	4	3

	території України		
40	Вплив континентальності на рівнинні ландшафтні структури України	3	4
41	Особливості ландшафтної структури гірських систем України	3	4
42	Вплив зледенень на формування ландшафтних структур гірських систем України	2	3
43	Види ландшафтного різноманіття	2	3
44	Застосування показників ландшафтного різноманіття при проектуванні природоохоронних об'єктів в Україні	3	4
46	Рекреаційне районування України	3	3
47	Проблеми раціонального використання рекреаційних ресурсів в Україні	3	2
48	Використання природних ресурсів у промисловості	2	3
49	Використання природних ресурсів у сільському господарстві	2	3
50	Вплив природно-ресурсного потенціалу на економічне забезпечення регіонів України	3	3
5	Розвиток негативних фізико-географічних процесів під впливом військових дій у східній частині України	3	4
52	Ландшафтна диференціація сучасних негативних фізико-географічних процесів	4	2
53	Глобальні та локальні геоекологічні проблеми України	3	3
54	Антропоізація навколишнього середовища України під прямим техногенним впливом	3	4
55	Перспективи розвитку природоохоронної діяльності в Україні	2	4
56	Нормативно-правова база організації природоохоронної діяльності в Україні	2	3
57	Проблеми оптимізації природоохоронних об'єктів	1	2
58	Способи та методи моніторингу навколишнього середовища	3	3
59	Шляхи екологізації системи природокористування в Україні	4	4
60	Державний апарат управління природними ресурсами України	2	3
61	Перспективи організації управління природними ресурсами в Україні в умовах децентралізації	4	4
	Разом	108	206

6.5. Індивідуальні завдання

Метою виконання ІНДЗ є засвоєння студентами основних теоретичних і методичних положень дисципліни та апробація їх на практиці, оволодіння пошуковими системами інформації та набуття навиків самостійного проведення наукового дослідження і написання наукового звіту у вигляді курсової роботи.

Завдання – збір, цілісний аналіз та оволодіння географічної інформації за темою наукового дослідження, проведення самостійних польових і камеральних досліджень та ін.

Орієнтовні теми написання курсових робіт

1. Географічне положення України: переваги і недоліки
2. Природні особливості кордонів України
3. Етнічні землі та межі України
4. Сучасні проблеми збереження кордонів України
5. Основні етапи географічних досліджень на території України
6. Сучасні географічні школи України
7. Значення праць С. Рудницького у становленні української наукової географії
8. Особливості тектонічної та геологічної будови України
9. Основні етапи геологічної історії території України
10. Неотектоніка та неотектонічні рухи на території України
11. Геологічні особливості формування гірських систем України (Українські Карпати або Кримські гори)
12. Походження, поширення та фізико-хімічні властивості українських лесів

13. Геологічна будова Українських Карпат
14. Зледеніння гірських масивів Українських Карпат та їх вплив на формування сучасного рельєфу
15. Зледеніння Східноєвропейської рівнини та їх відображення у рельєфі України
16. Палеогеографічні умови антропогену та закономірності поширення антропогенових відкладів на території України
17. Поширення основних генетичних типів рельєфу на території України
18. Геоморфологічні рівні на території України: особливості розташування та виділення
19. Особливості геоморфологічної будови України
20. Морфоструктури центрального типу на території України
21. Фізико-географічна характеристика низовин (височин) України
22. Вплив господарської діяльності на формування рельєфу України
23. Географія (паливних, рудних, нерудних) корисних копалин України
24. Правова охорона надр в Україні
25. Прояви кліматичної висотної зональності у гірських системах України (Українські Карпати або Кримські гори)
26. Кліматичні особливості пір року на території України
27. Аналіз кліматичних показників території України
28. Сезонність погодних умов степової зони України
29. Сучасні тенденції змін клімату в Україні
30. Несприятливі метеорологічні процеси та явища на території України
31. Аналіз річного ходу кліматичних умов міста (на вибір)
32. Кліматичні ресурси України
33. Сучасний стан геліоенергетики в Україні
34. Характеристика вітроенергетичних ресурсів України
35. Географія штучних водойм на території України
36. Природні ресурси Чорного (Азовського) моря та особливості їх використання
37. Гідрографічна та гідрологічна характеристика річки (за вибором)
38. Географія боліт України
39. Високігірні озера Українських Карпат
40. Географія та використання водних ресурсів України
41. Проблеми водозабезпеченості регіонів України.
42. Особливості та елементи берегової лінії морів України
43. Гідрографічна мережа Гірського Криму (Українських Карпат)
44. Водосховища річки Дніпро: сучасний стан та проблеми використання
45. Особливості географії та гідрохімічного складу підземних вод України
46. Заходи щодо охорони рослинного світу в Україні
47. Червонокнижні види тварин України: поширення та проблеми охорони
48. Характеристика біологічних ресурсів України
49. Основні напрями підвищення ефективності використання лісових ресурсів в Україні
50. Характеристика лісових ресурсів області (за вибором)
51. Географія природоохоронних територій в межах природних зон України
52. Характеристика ґрунтового покриву України
53. Проблеми меліорованих земель України
54. Фізико-хімічні властивості ґрунтів рівнинної (гірської) частини України
55. Земельні ресурси України: стан та використання
56. Агрокліматичні ресурси України
57. Природно-заповідний фонд України
58. Несприятливі фізико-географічні процеси і явища на території України
59. Карстові процеси на території України
60. Чинники формування ландшафтів в гірських системах України (Українські Карпати або Кримські гори)
61. Ландшафтні особливості природних зон України (за вибором)
62. Антропогенні ландшафти України
63. Рівнинні (гірські) ландшафтні структури України
64. Особливості ландшафтної структури Українських Карпат

65. Ландшафтна структуру басейну річки (за вибором)
66. Вертикальна ландшафтна ярусність в Українських Карпатах
67. Порівняльна характеристика двох типів ландшафтів України (за вибором)
68. Оцінка природних рекреаційних ресурсів Українських Карпат
69. Екологічна ситуація і природоохоронні території Гірського Криму
70. Закономірності поширення типів рослинності на території України
71. Моніторинг природного середовища в Україні
72. Конструктивно-географічні засади раціонального природокористування в Україні
73. Геоекологічні проблеми однієї з областей України (за вибором)
74. Природні рекреаційні ресурси регіонів України (за вибором)
75. Природно-ресурсний потенціал адміністративних регіонів України
76. Природно-ресурсний потенціал фізико-географічних регіонів України
77. Використання природних ресурсів України у народному господарстві
78. Стратегічні види природних ресурсів України
79. Використання природних ресурсів України у промисловості та сільському господарстві
80. Використання природних ресурсів України у невиробничій сфері
81. Тема за вибором студента.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Вивчення навчальної дисципліни «Фізична географія та ПРП України» передбачає використання географічних карт, навчальних атласів, ілюстрацій, схем, таблиць, довідників тощо, відповідно до теми заняття, низки освітніх порталів із електронним картографічним матеріалом та ін. Для представлення деяких лекційних матеріалів та результатів індивідуальних робіт студентів передбачається використання мультимедійних проекторів та екранів.

Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MS Office 2010, MS Windows XP), система електронного навчання Moodle <https://e-learn.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Байцар А. Л. Фізична географія України : навчально-методичний посібник / А. Л. Байцар. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 354 с.
2. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 511 с.
3. Мельничук В. П., Попович І. С. Практикум з фізичної географії України. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2010. – 101 с.
4. Руденко В. П. Географія природо-ресурсного потенціалу України. У 3-х част. : підручник. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 552 с.

Допоміжна література

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х томах / за ред. О. М. Маринич та ін. – К., 1989-1993.
2. Дук Н. М., Суматохіна І. М., Чудіна О. Л. Фізична географія України. – Дніпропетровськ, 2001.
3. Исаченко А. Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование / Исаченко А. Г. – Москва : Высшая школа, 1991. – 366 с.
4. Комплексний атлас України. - К.: ДНВП Картографія, 2005.
5. Миллер Г. П. Ландшафтныя исследования горных и предгорных территорий / Г. П. Миллер – Издательское объединение «Вища школа». – 1974. – 202 с.
6. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження / А. В. Мельник. – Львів, 1999. – 286 с.

7. Національний атлас України / НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. ред. Л. Г. Руденко; голова ред. кол. Б. Є. Патон. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – 435 с.
8. Паньків З. П. Ґрунти України: навчально-методичний посібник / З. П. Паньків. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 112 с.
9. Пестушко В. Ю. Фізична географія України. – К.: Український обрій, 1994.
10. Сивий М. Географія мінеральних ресурсів України : монографія / М. Сивий, І. Паранько, Є. Іванов. – Львів : Простір М, 2013. – 684 с.
11. Фізична географія Української РСР / За ред. О. М. Маринича. – К.: «Радянська школа», 1969. – 371 с.
12. Фізична географія Української РСР / За ред. О. М. Маринича. – К.: Вища школа, 1982. – 325 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://geomap.land.kiev.ua/zoning-1.html>
2. <http://atlas.igu.org.ua/index.html>
3. <http://wdc.org.ua/atlas/default.html>
4. <http://biblioteka.uz.ua/>
5. <http://www.nbu.gov.ua/>
6. <https://geography.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/12/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf>
7. <http://geografica.net.ua/>
8. <http://geoknigi.com/index.php>